

TRIBUNA

SPOR O TEOLOGII

Když byl profesor Hans Küng zbaven pověření vyučovat jménem církve, vyvolalo to bouřlivé diskuse. Tato bouřlivost je znamením, že zde nejde jen o H. Künga jako o jednotlivce: nejde jen o potlačení jednotlivé „teologické odchylky“ ani jen o jednotlivý případ „nespravedlnosti církve vůči teologovi“. Globálnost tohoto sporu byla častokrát vyjádřena zkratkou „spor mezi učitelským úřadem církve a teology“. V rámci tohoto samozřejmého pohledu jsme pak četli kritiku jak na adresu „neposlušných teologů“, tak na adresu „konzervativního papeže“ – ale i výzvy k lepší spolupráci mezi oběma stranami, především však k vzájemné lásce.

Toto klišé však nedává žádný smysl. Stojí na dvou nereflektovaných předpokladech:

1. představení církve nejsou teologové;
2. teologie je věda (ve významu: kritická věda).

Jedině za těchto předpokladů jsou možné tyto sporné otázky:

Je „učitelský úřad církve“ svěřen jen papeži a biskupům, nebo též (nebo dokonce především) teologům?

Smí církve omezovat svobodu teologického bádání?

Smí teolog svobodně kriticky zkoumat slovní znění dogmatu?

Všimněme si raději předpokladů těchto otázek, než množství různých známých řešení.

Proti prvnímu předpokladu mluví už to, že jak současný Svatý otec, tak někteří biskupové nemohou být považováni za ne-teology. Dokonce ani tehdy ne, když pojmu „teologie“ dáme užší, odbornický význam. Projevíme-li již tuto spravedlnost, prokažme ji i druhé straně sporu: posuzujme H. Künga podle jeho odborné práce a především podle toho, že jeho svědectví víry je řadě lidí současného světa srozumitelné a pozitivně je oslovuje. Odhlédněme zatím od dryáčnických televizních a tiskových vystoupení; zrovna tak jako od značných nedostatků řady biskupů.

Zastánci názoru, že učitelský úřad v církvi patří teologům, vlastně už od října 1978 mají co chtějí, když se papežem stal myslitel. Pokud požadavek „účasti teologů na rozhodování v církvi“ znamená požadavek myslitelské hloubky a informovanosti, pak je splněn alespoň u nejvyššího představeného církve a u některých biskupů. Je sice proč kritizovat některé církevní úřady různých instancí, ale není proč kritizovat kurs, který Jan Pavel II. církvi dal.

Neznamená však požadavek „účasti teologů“ něco podstatně jiného, než co Jan Pavel II. uskutečňuje? Nejde zde spíše o volání po svobodném a kritickém duchu v církvi? Po svobodném a kritickém přístupu vůči *dogmatické* tradici církve? To se už ale týká druhého předpokladu.

Je to zdánlivě samozřejmost: teologie je věda – a žádné vědě nesvědčí, je-li podřízena dogmatu. Lze se dokonce odvolat na svatého Tomáše Akvinského: „teologie

je věda o Bohu a věcech božských“. Teologové posledních dvou století pracně vydobyli to, že teologie je věda, která je co do vědeckosti rovnoprávná s ostatními vědami. Kdyby to spřízněncům H. Künga bylo po chuti (což není), mohli by se dovolávat též těch tezí 1. vatikánského koncilu, které zdůrazňují roli *rozumu a důkaznosti* ve víře.

Jenže např. pro svatého Tomáše není teologie jen tak nějaká věda, ale „posvátná věda“. Tím se podstatně liší od věd s jiným způsobem poznání. Teologie vychází ze *zjevení* Božího, není jen vědou o zjevení.

To by někteří zastánci dogmatu rádi chápali tak, že dogma je něco jako axiomy, z nichž věda vychází. Proti tomu lze namítat, že slovem „zjevení“ se rozumí svaté Písmo – a dále to, že největším výkonem vědy je překročení dosavadních axiomů. Jenže teologie není axiomatická konstrukce.

Nechceme zde teologii upírat její – přinejmenším – rovnomocnost s (ostatními) vědami. Naopak: věříme, že teologie je ještě něčím víc než vědou.

V samotném určení teologie je obsaženo životodárné napětí. Teologie je jak „slovo Boží“ (dokonce už etymologicky), tak „slova vědění o Bohu“. Dalo by se podrobně ukázat, jak se v průběhu dějin teologie přesouvá akcent z prvního určení na druhé. Jedno bez druhého však v lidském měřítku nejde.

Pro naše téma je ale důležité, že se toto napětí v určení teologie promítá ještě do jedné podoby: teologie je jak svědectvím o Božím působení v lidu Božím a ve světě; tak je i znaleckým posouzením lidského (světského) projevu tohoto působení – a je i posudkem lidské reakce na ně. To první vede k *vyznání* víry, to druhé ke „kritické funkci teologie“.

Pro svaté otce je teologií *především* „svědectví o božství Kristově“. Pro scientisty současného věku je teologií především kritika tradice církve, včetně „kritické exegeze“ Písma.

Ústřední otázkou zde je to, co je čeho měřítkem. Je člověk měřítkem Písma a tradice – nebo jsou Písmo a tradice tím, co nás poměřuje? Poměřujeme víru racionální vykazatelností a vnějším efektem, nebo naopak? odtud pramení současné problémy. Nejlépe se to ukáže na příkladech.

H. Küngovi je často vytýkáno, že obnovuje ariánskou herezi z dob 4. století. To jest, že mluví o Ježíši především jako o člověku; takže může vzniknout i dojem, že jeho božství je snižováno. Věříme ubezpečení H. Künga, že vůbec nemá v úmyslu zpochybňovat božství Ježíše Krista. Proč však snaha o kritické zkoumání i snaha o srozumitelnost pro současný svět vedou k téměř ariánsky znějícím větám?

Motiv je třeba hledat v měřítkách kritičnosti a srozumitelnosti. Obojí jsou v tomto případě měřítka lidská, vytvořená lidskou *aktivitou*: měřítka vykazatelnosti. I víra je pojata jako lidská *aktivita*. Pokud někdo má zájem připsat prof. Küngovi nějakou herezi, pak tedy raději pelagiánství (možnost dosáhnout spásy lidskou aktivitou, byť s „pomocí Boží“). Proti tomu postavil svatý Augustin celou křesťanskou nauku o milosti Boží!

Dokladem takového hodnocení je i to, jak H. Küng a jeho spřízněnci vůbec nechápou mariánskou úctu. Invokace mariánských modliteb nám zpřítomňují způsob, jakým se Boží Syn narodil z člověka: čistota, odevzdanost, pokora. Ani slovo o chtění. Vůlí křesťana přece má být „staň se mi podle slova tvého“, „bud' vůle tvá“. Aktivita křesťana je plnění této vůle.

Chtivost současného světa znemožňuje, aby tento svět mohl mariánským dogmatům rozumět. Je však smutné, když se povinná starost křesťana o to, aby jeho svědectví bylo světu srozumitelné, zamění za cenzuru víry podle toho, co je zrovna světu srozumitelné. Víra má proměnit svět, ne naopak!

Za nejsmutnější dimenzi „aféry Küng“ považujeme zmatek způsobený tím, že Küngovi stoupenci i odpůrci většinou nevědomě stojí na podobných pozicích. Na tuto skutečnost správně poukázal Bernhard Welte, ale vzápětí se jeho vlastní snaha o obecnější hledisko stala ukázkou téhož. Weltovo sémantické rozlišování pojmů ukazuje rozdíl mezi řečí dogmatu a jeho obsahem. Ukazuje napětí mezi dogmatickou vírou a biblickým textem, jak jej ukazuje kritická exegeze. Považuje za samozřejmé, že zdrojem tohoto napětí je řecká filozofická terminologie dogmatu.

B. Welte dokládá nezbytnost „korekce dogmat“ a touží po takovém výkladu víry, aby formy víry „byly pochopitelné pro moderní předpoklady myšlení“. Nabízí podobenství, že s dogmatem je tomu jako s omezujícími čarami na silnici. Umožňují řád v dopravě, ale musí se občas měnit a někdy i překračovat. Není ale dogma spíše tím, co nás *vybízí k cestě* víry, než omezením (byť pozitivně funkčním)? A jak můžeme my měnit to, co nás uvedlo na cestu; na cestu bez omezujících čar fungování světa?

Závěrem říká, že „Hans Küng viděl správně“, ale vytýká mu negativitu jeho řešení. Spor se zdá být vysvětlen tak, že obě strany vidí tuto složitou problematiku „jednorozměrným pojmem pravdy“.

Uvědomme si, že tato *oboustranně* kritická a *smírná* koncepce se od Küngova pojetí liší jen tím, že ze svých předpokladů nevyvozuje všechny důsledky, proto není tak „negativní“ (jinak by se nelišila od Küngova „Christsein“). Je to racionalismus, jehož *některé výsledky* jsou cenzurovány vírou. H. Küng má alespoň odvahu a velikost klasického liberála Adolfa von Harnacka. Je jen škoda, že se od něj liší způsobem své publicity.

Text M. Welteho je příznačný pro většinovou „moderní“ teologii tím, že teologii samu chápe jako kritickou vědu. Je to však opravdu moderní? Nejsou dary moderního filozofického myšlení právě ve zřeknutí se lidské chtivosti, a tím i kritiky vycházející z lidských měřítek - alespoň vůči „tomu“, „co“ nám dává bytí a život?

Není kritická teologie jednotě i aktuálnosti Božího působení stejně málo věrné jako ti, kteří zásadně odmítají vše nové v myšlení?

Jakou vidíme alternativu místo cesty à la Küng? Pokud chceme být věrní pravdě víry i její srozumitelnosti, pak je na místě *interpretovat*, provádět hermeneutiku namísto kritiky. Interpretovat zjevené Boží slovo, zpřítomňovat je, připravovat prostor pro jeho vtělení v současnost.

Z tohoto hlediska je patrná též důležitost sporu o „neomylnost papeže“ (ten je přece z „aféry Küng“ nejznámější). Dogma – to jest *vyznání víry* stvrzené skrze papeže autoritou Božího působení v církvi – je jak interpretací biblického zjevení, tak hlediskem, z něhož lze biblické zjevení vidět. Je *symbolem* víry. Jako takové tedy *patří k celku zjevení*, které je dáno „pro nás a pro naši spásu“.

Symbol „dává k myšlení“, *není předmětem* myšlení. To vše vyžaduje příklon k původnějšímu pojetí teologie, která by svědčila světu Boží zjevení, a ne je podřizovala chytrosti. Jedině tak může být pro svět přínosem a být jeho partnerem.

V tom, že církve už nechce, aby pravda víry byla jejím jménem veřejně reprezentována Küngovou naukou, vidíme naději na obnovu teologie; přestože K. Künga nepovažujeme za heretika. Spor se netýká prvotně jednotlivých teoretických otázek, ale celého pojetí teologie i chápání křesťanství. Je to spor o *vlastní život* víry a jeho projev v myšlení. Obnovu může přinést jedině víra, která bude cele, bez rezervací.

Doufejme jen, že naši „konzervativci“ pochopí, jaké tajemství střeží – a nebudou si chtít přihlívat svoji polívčičku na velkolepém kursu Svatého otce slovy „my jsme to vždycky říkali, že ten Küng je heretik“. Až doposud jsou stejní racionalisté jako on.

P. P.

Tento ohlas na téma Textů 3 přinášíme bez komentáře jako podnět ke sdílení původních myšlenek z české teologické dílny v duchu bratrského dialogu a s argumentací na žádoucí úrovni.